220 *luchtmuseum* står överför i dagens samfund.

Det er en overordentlig grundig og veldokumenteret undersøgelse, de Jong har fremlagt i "Die Dirigenten der Erinnerung". Den rummer en guldgrube af interessante oplysninger for enhver, der er interesseret i folkekultur og museumshistorie, oplysninger der rækker langt ud over de snævre hollandske forhold. Bogen er velskrevet og rigt illustreret, og brugen af den lettes af et personregister og en kronologisk oversigt. For den den, der viger tilbage for at gå i lag med den tyske tekst, er der et engelsk resumé på 7 tættrykte sider.

Bjarne Stoklund
Professor emeritus

Address: Saxo-instituttet, afd. for etnologi
Københavns Universitet
Njalsgade 80
DK 2300 København S.
E-mail: stoklund@hum.ku.dk

Fredrik Svanberg & Katty H. Wahlgren:
"Publik arkeologi", Nordic Academic Press
& Statens historiska museum, Lund 2007.
152 sidor ill. ISBN 978-91-89116-96-1

Den här boken har betraktats lite som en manifestation för "public archaeology's" ankomst till Sverige. Om den också är tänkt som en sådan introduktion för hela Skandinavien är tveksamt, eftersom samtliga referenser enbart är svenska eller engelska. Begreppet "public archaeology" har huvudsakligen utvecklats och tillämpats i UK och som så mycket annat inom svensk museivärld idag kommer inspirationen även denna gång från väster.

Darwins bok *The Origin of the Species* och Charles Lyells *The Antiquity of Man* var utgångspunkt för den nordiska arkeologin, som i sann linnéansk anda skapade klassificeringssystem och sorteringsverktyg. Fortfarande delar vi in förhistorien i perioder som särskiljs genom förekomsten av olika material i föremål, som vapen och verktyg (sten, brons järn)

Materialiteten har sedan arkeologins födelse varit dess kännetecken. Att människor fascinerar av påtagligheten i arkeologiska fynd är inte så märkligt. Även arkeologer fångas av materialets konkreta närvaro och av möjligheten att överbrygga stora tidsspann. Men arkeologi är liksom historia en vetenskap som definieras och profileras utifrån ideologiska strömningar och den politiska agendan.

När begreppet publik arkeologi nu lanseras brett är också det ett resultat av politik och ideologiproduktion. Men i ursprungslandet England och i den anglosaxiska världen syftar begreppet "public" mer på "allmän" eller "offentlig" och inte på det som i vanligt svenskt språkbruk betyder publik, dvs. åskådare eller åhörare. I den europeiska språkpolitiska kanon som

vi idag anammat, ingår begrepp som medborgardialog, samverkan och demokratiska processer. Det publika i egenskap av det offentliga tillmäts betydelse.

Den akademiska tidskriften **Public Archaeology** som startades för några år sedan har följande mycket breda målsättning: "to analyse and report on archaeological and heritage issues, which can relate to the wider world of politics, ethics, government, social questions, education, management, economics and philosophy."

Fredrik Svanberg och Katty H. Wahlgren - båda arkeologer vid Historiska museet i Stockholm - har tagit sig an uppgiften att introducera begreppet publik arkeologi i Sverige och att argumentera för en mer samhällstillvänd uppdragsarkeologi som präglas av ambitionen att kommunicera sina resultat med allmänheten. De har därmed gjort en betydligt snävare tolkning av begreppet publik arkeologi än grundarna till den tidskrift som lanserat begreppet som ett nytt förhållningssätt inom den praktiserande arkeologin i den anglosaxiska världen.

Det helt centrala budskapet i begreppet beskrivs av Svanberg och Wahlgren som "publik arkeologi handlar om ett lärandeperspektiv som med hjälp av arkeologisk kunskap betonar förståelsen av sammanhang, skapandeprocesser och upptäcktsresor snarare än att lära in kulturhistoriska fakta" (s. 11-12). Men författarna bidrar med en egen definition på publik arkeologi: "I mer precis mening bör begreppet publik arkeologi stå för en arkeologi som särskilt intresserar sig för och arbetar med det publika mötet. Det är så vi vill använda begreppet. Publik arkeologi kan då beskrivas som en utveckling av idéer och former för arkeologisk förmedling" (s. 11). Samtidigt försöker författarna komma bort från den associering till en-

vägskommunikation som implicit finns i begreppet förmedling. De gör det därmed inte helt lätt för sig. Som arkeologer hävdar de att arkeologi och publik arkeologi är två skilda verksamheter. Detta framgår t.ex. i följande två citat i bokens inledning; "Publik arkeologi tar tillvara de erfarenheter som publikmötena ger och analyserar hur samspelet återverkar på arkeologin" och "Den (publika arkeologin) kan inte bedrivas som något slags sidoverksamhet eller 'tredje uppgift'" (s. 13). Men kan den publika arkeologin både vara en integrerad del av arkeologin och inte vara det?

Författarna har rätt i att det finns ett stort behov av en professionalisering av det publika arbetet och det är också sant att arkeologer oftast inte har pedagogisk utbildning. (s. 61) Detta är dock inte något som man i framtiden behöver acceptera. Det finns inga hinder för framtidens arbetsgivare inom kulturarvssektorn att uttrycka intresse för mer pedagogisk kompetens och att efterfråga formella pedagogiska meriter både hos arkeologer och hos andra antikvariska specialistgrupper.

Svanberg och Wahlgren pekar på tre möjliga framgångsfaktorer för arkeologin som forskningsdisciplin om den görs "publik". Arkeologi som ämne kan genom att kommuniceras mer, bli mer samhällsrelevant, det kan utvecklas internt så att större vikt läggs vid etiska diskussioner och problematiseringar av tolkningsprocesserna och slutligen kan det erbjuda bättre och intressantare arbetsmiljöer för den enskilde arkeologen.

Utgångspunkten för deras resonemang är den svenska statliga utredningen om uppdragsarkeologins framtid (Uppdragsarkeologi i tiden SOU 2005:80) där det betonas att statligt finansierade arkeologiska undersökningar och deras resultat bör komma allmänheten till del. I utredningens sammanfattande del påpekas

att: ”En viss förmedling av resultaten av en särskild undersökning till allmänheten och samhället i övrigt bör därför vara en naturlig del av själva undersökningen och därmed också en del av exploatörens kostnadsansvar.” Ett sådant synsätt kan tyckas helt naturligt med tanke på att minst 90 % av all arkeologisk undersökningsverksamhet bekostas av det of-fentliga.

Det är självklart inte så att det saknas informationsinsatser inom det arkeologiska verksamhetsfältet, men Svanberg och Wahlgren menar att dessa insatser idag är alltför enkelriktade och därför behöver kompletteras med mer interaktiva och dialoginriktade kommunikationsinsatser som möjliggör för allmänheten att – inte bara ta del av arkeologisk undersökningsverksamhet, utan även vara med och påverka den. Man talar om att allmänheten ska ”bjudas in till delaktighet och samskapande”. (s. 11)

Det är naturligtvis livsviktigt för yrkesutövande arkeologer att deras verksamhet betraktas som samhällsrelevant och nödvändig och det är därför inte förvånande att Svanberg och Wahlgren vill hitta former för hur vi ska kunna göra arkeologin just så intressant att den får ökade samhällsresurser och tillmäts betydelse för fler människor.

Men det är här någonstans som resonemanget haltar och man börjar fundera. Är det verkligen själva verksamheten som ska tillmätas större betydelse? Har inte arkeologin liksom de flesta andra historievetenskaper tillkommit just för att människan har ett naturligt behov av att minnas och förstå hur generationer före oss valde att organisera sina liv? Vilka metoder och vilken vetenskap vi då använder oss av är av underordnad betydelse. Det viktiga är möjligheten att tillföra nya perspektiv och ny angelägen kunskap. Inte i för-

sta hand om de som en gång levde före oss, utan om oss själva, så att vi blir bättre rustade att hantera livet och den värld vi befinner oss i.

Det gäller alltså inte att ”sälja in” arkeologin till allmänheten utan att fråga sig vad allmänheten har för nytta av arkeologin och vad man vill med den. Eller som Paul Ascherson formulerar det i sin artikel *Archaeology and the Public Media* i antologin; *Public Archaeology* från 2004. Fråga inte: ”How can I best persuade you about the merits of my project or discipline? But; What does what I am doing mean to you?” Arkeologen Cornelius Holtorf menar att ovanstående fråga leder till ett nytt paradigm för publik arkeologi. Arkeologen måste ta sin utgångspunkt i människors uppfattningar och föreställningar om förhistorien och alltså arbeta med och inte mot dessa.

Community Archaeology är ett annat namn på ett förhållningssätt bland arkeologer, som arbetar med samhällsrelevanta frågeställningar och som säger sig vara beredda att släppa in allmänheten i hela den arkeologiska processen. Detta låter sig enkelt sägas, men är i praktiken inte lika lätt. Det finns många exempel på att professionella arkeologer har kommit i konflikt med representanter för allmänheten när dessa engagerar sig aktivt i den arkeologiska verksamheten. En sak är att låta allmänheten aktivt delta under kontrollerade former. En helt annan sak att acceptera att allmänhetens deltagande i de arkeologiska arbetsprocesserna – allt från hypotesbildande till utgrävning och slutligen till tolkning av resultaten – kan leda till andra resultat än de förväntade. Ett i Sverige välkänt exempel är tolkningstvisterna kring skeppsättningen Ales stenar på Skånes sydkust där dateringen av skeppsättningen varit en stridsfråga mellan den etablerade vetenskapen och amatörforska-

ren Bob Lind i årtionden. Allmänhetens intresse för den solkalenderteori som Lind förfäktar är minst lika stort som intresset för den etablerade vetenskapens tolkningar av platsen.

Publik arkeologi får inte reduceras till att handla om att skapa större förståelse och respekt för arkeologin som vetenskap och yrke genom en sorts lekfull arkeologipraktik. Om så händer vill mycket vara förlorat. Det är här Anders Högbergs introduktion av begreppsparet historiebruk och historiemedvetande i arkeologins praxis med inspiration från Peter Aronsson i Linköping och Bernhard Eric Jensen i Köpenhamn är av stor betydelse. Vi kan bruka tolkad arkeologisk kunskap till att stimulera arkeologisk reflexion genom praxis som så småningom blir till arkeologiskt historiemedvetande. Community archeology är ett väldigt tydligt exempel på hur den arkeologiska reflexionen är ett resultat av en ständigt pågående förhandling av "förklaringar" och "sanningar", en förhandling i vilken allmänheten med nödvändighet är delaktig.

Boken präglas av en ålderdomlig syn på de kulturhistoriska museernas arbetsform. Möjligen känner författarna bara till verksamheten på de svenska museerna utanför Historiska museet genom litteraturen. Men man behöver inte åka ända till York för att få häftiga publikvänliga arkeologiska upplevelser!

Att bjuda in till interaktivitet och deltagande i de arkeologiska processerna innebär kanske i första hand att öppna upp och vara lyhörd för allmänhetens frågor, så att dessa i högre utsträckning än i dag styr valet av undersökningsplats och metod. Men det innebär samtidigt att fortsätta ta ansvar för de arkeologiska svar som levereras. Man talar i boken om behovet av att "nä ut" till medborgarna. I själva verket är det kanske att "lyssna in" som behövs och att våga presentera tolkningar som

ger svar på de frågor som ställs och ha förmåga att ge vägledning in mot fördjupad kunskap bortanför de frågor som människor förväntas ställa.

Vill man skapa en publik arkeologi, dvs. en arkeologi som verkligen står i samhällets tjänst, är det dagens och morgondagens frågor, som är utgångspunkten och det är arkeologernas förmåga att kunna arbeta med dessa frågor som utgör måttet på i vilken utsträckning arkeologin har relevans för nutidsmänniskan.

Efter att ha läst boken och funderat en del väcks farhågan att den här boken egentligen är ett resultat av Historiska museets projekt med publika arkeologiska aktiviteter på museets slutna innergård. En mer reflekterande introduktion på svenska av begreppen Public Archaeology och Community Archaeology återstår alltså att skriva.

Ewa Bergdahl och Henrik Zipsane

*Ewa Bergdahl, enhetschef
Riksantikvarieämbetet*

*Address: Box 5405
SE-114 84 Stockholm
E-mail: ewa.bergdahl@raa.se*

*Henrik Zipsane, Landsantikvarie
JAMTLI*

*Address: Box 709
SE - 831 28 Östersund
E-mail: henrik.zipsane@jamtli.com*